

ПОЛІТРОПЕЇЧНІ СТРУКТУРИ В ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ: КОГНІТИВНО-ДИСКУРСИВНИЙ АНАЛІЗ

Юлія Шульженко

старший викладач кафедри германської філології та перекладу
Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського
вул. Університетська, 20, м. Кременчук, Україна
orcid.org/0000-0002-7659-6002
Researcher ID: J-4647-2018
Scopus-Author ID: 57423798900
e-mail: yulia.shulzhenko@gmail.com

Анотація. У статті досліджується феномен політропеїчності як інтегративного принципу організації художнього дискурсу. Метою роботи є теоретичне обґрунтування та опис механізмів взаємодії кількох тропів у межах одного текстового фрагмента на основі когнітивно-лінгвістичного підходу. Актуальність дослідження зумовлена потребою переходу від ізольованого аналізу метафори, порівняння, епітета, метонімії чи гіперболи до системного моделювання їхньої взаємодії як єдиної концептуальної конфігурації. Попри значний внесок когнітивної теорії метафори та сучасної стилістики, питання ієрархії тропів, їх когнітивної інтеграції та ролі у формуванні семантичної цілності тексту залишаються недостатньо систематизованими. Методологія дослідження поєднує елементи когнітивно-семантичного, стилістичного та інтерпретаційного аналізу. Застосовано концептуальний аналіз для виявлення міждоменних відображень, фреймовий підхід для опису втілених моделей, а також контекстуально-дискурсивний аналіз для простеження взаємодії тропів у межах цілісного фрагмента. У дослідженні тропеїзація трактується як динамічний процес одночасної активації кількох концептуальних моделей, що забезпечує смислову багатовимірність і дискурсивну когерентність. Політропеїчні структури розглядаються як багатошарові утворення, у яких метафора виступає базовою матрицею концептуального відображення, порівняння експлікує його, епітет здійснює оцінне профілювання, метонімія заземлює абстракцію в досвіді, а гіпербола підсилює афективну інтенсивність. У романах Кейт Аткінсон, Донни Тартт і Маркуса Зусака політропеїчні конфігурації формуються навколо спільних досвідних схем, однак кожен автор реалізує власну домінуючу образну стратегію. Для К. Аткінсон характерна кумулятивна метонімічна стратифікація, що моделює соціальну пам'ять і історичну багатошаровість; у М. Зусака соматично вмотивовані проєкції акцентують екзистенційну крихкість і тілесну вразливість; натомість Д. Тартт тяжіє до візуально та мистецьки профільованих метафор, які естетично матеріалізують сприйняття. Поєднання інструментарію стилістичної таксономії з положеннями когнітивної теорії метафори та дискурсивного аналізу забезпечує комплексне пояснення механізмів образної структуризації в сучасній англійській прозі.

Ключові слова: політропеїчність, тропеїзація, когнітивна метафора, метонімія, порівняння, епітет, концептуальне відображення, сучасна англійська проза.

POLYTROPE STRUCTURES IN ARTISTIC DISCOURSE: COGNITIVE-DISCURSIVE ANALYSIS

Yuliia Shulzhenko

Senior Lecturer at the Department of German Philology and Translation

Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University

University Str., 20, Kremenchuk, Ukraine

orcid.org/0000-0002-7659-6002

Researcher ID: J-4647-2018

Scopus-Author ID: 57423798900

e-mail: yulia.shulzhenko@gmail.com

Abstract. The article examines the phenomenon of polytropy as an integrative principle of artistic discourse organisation. The aim of the work is to provide a theoretical justification and description of the mechanisms of interaction between several tropes within a single text fragment based on a cognitive-linguistic approach. The relevance of the study is determined by the need to move from isolated analysis of metaphor, comparison, epithet, metonymy or hyperbole to systematic modelling of their interaction as a single conceptual configuration. Despite the significant contribution of cognitive metaphor theory and modern stylistics, the issues of the hierarchy of tropes, their cognitive integration and role in the formation of the semantic density of a text remain insufficiently systematised. The research methodology combines elements of cognitive-semantic, stylistic and interpretative analysis. Conceptual analysis is used to identify interdomain mappings, a frame approach is used to describe embodied models, and contextual-discursive analysis is used to trace the interaction of tropes within a holistic fragment. In this work, trope formation is interpreted as a dynamic process of simultaneous activation of several conceptual models, which ensures semantic multidimensionality and discursive coherence. Polytropic structures are considered as multilayered formations in which metaphor acts as the basic matrix of conceptual representation, comparison explicates it, epithet performs evaluative profiling, metonymy grounds abstraction in experience, and hyperbole enhances affective intensity. In the novels of Kate Atkinson, Donna Tartt, and Markus Zusak, polytropic configurations are formed around common experiential patterns, but each author implements their own dominant imagery strategy. K. Atkinson is characterised by cumulative metonymic stratification, which models social memory and historical multilayeredness; In Zusak, somatically motivated projections emphasise existential fragility and physical vulnerability; Tartt, on the other hand, tends towards visually and artistically profiled metaphors that aesthetically materialise perception. The combination of stylistic taxonomy tools with the provisions of cognitive metaphor theory and discursive analysis provides a comprehensive explanation of the mechanisms of figurative structuring in contemporary English-language prose.

Key words: polytropy, tropeisation, cognitive metaphor, metonymy, comparison, epithet, conceptual reflection, contemporary English-language prose.

Постановка проблеми. Мовна образність здавна вважається основною ознакою літературності та естетичної виразності. У традиційній стилістиці такі тропи, як метафора, метонімія, порівняння, епітет та антономазія, зазвичай описувалися як окремі риторичні засоби, що функціонують на рівні окремих лексичних або синтаксичних одиниць. Однак сучасні лінгвістичні дослідження [1–6] все частіше ставлять під сумнів цю атомістичну точку зору, припускаючи, що образні вирази рідко функціонують ізольовано. Натомість вони, як правило, утворюють складні, взаємодіючі конфігурації, що формують концептуалізацію, наративну перспективу та організацію дискурсу.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У когнітивній лінгвістиці метафора та інші фігури розуміються не просто як

художні засоби, а як механізми концептуальної структуризації [7, 8]. Метафора, метонімія, гіпербола та порівняння беруть участь у ширших когнітивних моделях, що організують досвід та структурують інтерпретацію [9, 10, 11, 12]. Водночас останні стилістичні дослідження підкреслюють дискурсивну вбудованість образної мови та її роль у конструюванні значення за межами рівня речення [1, 13].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на ці досягнення, феномен політропеїчності – взаємодія декількох тропів в одному текстовому фрагменті – залишається недостатньо систематизованим. Хоча окремі тропи були детально досліджені і в зарубіжній, і у вітчизняній лінгвістиці, менше уваги приділялося тому, як вони співіснують, перетинаються та підсилюють

один одного в рамках єдиної концептуальної структури. Взаємодія метафори та метонімії, метафори та порівняння, нашарування епітета та гіперболи або поєднання антономазії з інтертекстуальними алюзіями часто створюють семантично насичені конфігурації, які неможливо повністю пояснити за допомогою ізольованого аналізу.

У традиційній стилістиці тропи зазвичай визначаються як семантичні перетворення, засновані на зміні значення, включаючи метафору, порівняння, епітет, антономазію, метонімію та гіперболу. В українській лінгвістичній науці ці фігури досліджувалися як засоби вираження, так і структурні компоненти стилю. Дослідження стилістичного потенціалу епітету підкреслюють його оціночну, емоційну та образну функції, виділяючи його роль у формуванні оригінальності та виразності тексту [13, 14]. Подібним чином, порівняння розглядається як порівняльна структура, яка не тільки підсилює образність, але й структурує сприйняття та інтерпретацію [5, 15].

В українській стилістиці тропи все частіше розглядаються як динамічні процеси, а не як статичні засоби [6], тоді як когнітивний та оціночний потенціал порівняння [5, 15], стилістичний ресурс епітету [13, 14], когнітивні кореляції, що лежать в основі метафоротворення [16] підкреслюються як ключові механізми текстової виразності. Спираючись на ці підходи, у даному дослідженні поліфігуральність концептуалізується як взаємодія декількох концептуальних моделей, що активуються одночасно в межах одного фрагмента.

Тропеїзація розуміється як динамічна активація та взаємодія тропів у комунікативному контексті, що сприяє семантичній щільності та дискурсивній когерентності. Ця перспектива передбачає перехід від таксономічної класифікації до системного аналізу.

Останні дослідження в галузі когнітивної лінгвістики переосмислили тропи як когнітивно обґрунтовані механізми конструювання значення, а не лише як декоративні засоби. Порівняння тепер трактується як структурована форма міждоменного відображення, що проектує досвідне знання з однієї концептуальної області на іншу та сприяє інтерпретаційній узгодженості [17, 1]. Антропоморфні моделі порівняння додатково демонструють, як порівняння переносять людські досвідні рамки на абстрактні або нелюдські сут-

ності, тим самим керуючи формуванням категорій та концептуальною реструктуризацією. Подібним чином, епітет можна розглядати як акт концептуального профілювання на мікрорівні: висуваючи на перший план вибрані атрибути, він активує оціночні схеми та формує сприйняття відповідно до принципів інтерпретації, що є центральними для когнітивної теорії. Таким чином, обидві фігури функціонують як компоненти більших фігуративних конфігурацій, сприяючи поступовому формуванню семантично інтегрованих патернів у дискурсі.

Більш широкий когнітивний поворот у дослідженнях метафор, який став уже класичним, підкріплює цю інтерактивну перспективу. За Дж. Лакоффом та М. Джонсоном [7], метафора структурує мислення через систематичні концептуальні відображення, подальші дослідження [8, 10, 11, 2] підкреслили втілені, культурні та дискурсоорганізаційні виміри образного моделювання. У цих рамках метафора рідко діє ізольовано: вона взаємодіє з порівнянням, метонімією, гіперболою та оціночними епітетами, утворюючи політропічні (політропеїчні) структури – щільні багатопланові утворення, в яких множинні тропи сходяться навколо спільних концептуальних схем. Такі політропічні конфігурації створюють підвищену семантичну згуртованість та глибину інтерпретації, що свідчить про те, що літературний дискурс спирається на ієрархічно організовані кластери фігур мовлення, засновані на повторюваних втілених моделях, а не на ізольованих риторичних прийомах.

Попри ґрунтовні дослідження окремих тропів у стилістиці та когнітивній лінгвістиці, їх взаємодія в межах одного фрагмента досі не має системного опису. Недостатньо з'ясовано, за якими принципами тропи ієрархізуються, як вони когнітивно інтегруються та яким чином формують семантичну цілісність тексту в процесі тропізації.

Актуальність роботи полягає у потребі перейти від ізольованого аналізу тропів до моделювання політропеїчності як інтегративного механізму конструювання значення. Такий підхід відповідає сучасним когнітивним тенденціям і поглиблює розуміння семантичної щільності та дискурсивної когерентності художнього тексту.

Ця стаття присвячена дослідженню поліфігуральних структур у сучасних англомовних

романах: «Щиголь» Донни Тартт, «Крадійка книжок» Маркуса Зусака та «За лаштунками в музеї» Кейт Аткинсон. Ці твори є особливо багатим матеріалом для аналізу завдяки високій концентрації образної мови, експериментальному стилю оповіді та концептуальній складності. У цих романах образні засоби часто діють у групах, утворюючи інтегровані структури, що активують спільні когнітивні моделі, такі як ЕМОЦІЯ Є СУТТЮ, СВІТЛО Є РІДИНОЮ, ПАМ'ЯТЬ Є ПРОСТОРОМ або ІМ'Я Є ХАРАКТЕРНОЮ РИСОЮ.

Метою цього дослідження є ідентифікація та класифікація поліфігуральних структур у вибраних романах та їх інтерпретація як когнітивно-дискурсивних комплексів, а не як механічних комбінацій риторичних фігур, що передбачає вирішення низки завдань: 1) ідентифікувати поліфігуральні структури у романах; 2) класифікувати типи їхньої структурно-семантичної взаємодії в художньому дискурсі; 3) визначити когнітивні моделі, що актуалізуються в межах цих структур; 4) окреслити їхню дискурсивну функцію в реалізації авторської концептуалізації.

Об'єкт дослідження – поліфігуральні структури в сучасному англomовному художньому дискурсі (на матеріалі зазначених англійськомовних романів). **Предмет дослідження** – структурно-семантичні та когнітивно-дискурсивні особливості організації поліфігуральних комплексів і механізми їх функціонування в авторській концептуалізації дійсності.

Методологічно дослідження поєднує стилістичний аналіз із когнітивно-семантичним та дискурсоаналітичним підходами. Визначення образних засобів поєднується з реконструкцією базових концептуальних відображень та вивченням їхніх наративних та оціночних функцій. Такий інтегративний підхід дозволяє поєднати традиційну стилістичну таксономію із сучасною когнітивною теорією.

Виклад основного матеріалу. Спираючись на стилістичні та когнітивні традиції, політропеїчність можна визначити як систематичну взаємодію двох або більше тропів у рамках єдиного текстового фрагмента, що регулюється спільною концептуальною моделлю і сприяє побудові цілісного дискурсу.

На відміну від механічного накопичення, політропеїчні структури мають ієрархічну

організацію. Один троп зазвичай виконує функцію концептуального ядра (часто метафора), а інші виконують роль деталізації, підсилення або уточнення. Наприклад, метафора може встановлювати концептуальне відображення (ЕМОЦІЯ Є СУТТЮ), порівняння може зробити відображення явним, епітет може висунути на перший план оціночні особливості, гіпербола може підсилити афективну силу, метонімія може закріпити абстракцію в деталях досвіду.

Наприклад, метафора може створити концептуальне відображення, як у фразі *the concrete ache of the water* (Маркус Зусак), де вода трактується як щільна, тиснуча маса, що спричиняє біль. Тут мапування РІДИНА Є ТВЕРДА, а ТИСК Є БОЛЕМ матеріалізує сприйняття: тіло відчуває воду як важку і опірну, майже бетонну. Порівняння може зробити відображення явним, як у фразі з роману «Щиголь» *eraser-smudged like pencil on rough paper*, де порівняння вербалізує базову модель НЕБО ЯК ЕСКІЗ. Оксиморонний кластер *lovely, gorgeous, nauseating cold* викликає концептуальне поєднання, в якому несумісні оціночні сфери – естетичне захоплення та фізична огида – інтегруються в єдину досвідну конструкцію. Цей процес поєднання створює амбівалентну афективну категорію, яка посилює сприйняття через семантичну напругу. Результуюча конфігурація ілюструє політропну структуру, в якій епітет, оксиморон та втілена метафора взаємодіють, створюючи багатошарове концептуальне значення, де багатошарові модифікатори активують суперечливі емоційні схеми. Гіпербола виступає інтенсифікатором, як в образі Рейчел (роман «За лаштунками в музеї»), що наступає *like a man-o'-war in full sail* розширюючи побутовий рух до військового масштабу. Метонімія, в свою чергу, закріплює абстракцію в деталях досвіду, як коли картоплечистка рухається *like a dagger*, дозволяючи повсякденному предмету символізувати приховану агресію. Разом такі взаємодії утворюють політропні структури, в яких множинні когнітивні операції сходяться навколо спільних моделей досвіду, а не функціонують як ізольовані риторичні засоби.

Таким чином, політропеїчність представляє не випадкове скупчення фігур, а інтегрований когнітивно-дискурсивний комплекс.

У даному дослідженні використовується інтегративний підхід, що поєднує:

1. Стилiстичну таксономiю тропiв;
2. Концепцiю тропiзацiї як динамiчної структуризацiї дискурсу;
3. Когнiтивнi теорiї метафори, порiвняння та метонiмiї;
4. Дискурсоорiєнтованi пiдходи до образного значення.

У рамках цього пiдходу полiтропеiчнi структури аналізуються як прояви базових концептуальних моделей, що організують наративне значення та спонукають читача до інтерпретацiї. Такий пiдхід дозволяє поєднати традицiйну стилiстику та сучасну когнiтивну лiнгвiстику, пропонуючи комплексний опис образної структуризацiї в лiтературному дискурсі.

Одним з найпродуктивнiших концептуальних патернiв у дiбраному корпусі є матерiалiзацiя абстрактних, перцептивних або емоцiйних явищ. АБСТРАКТНЕ / ПЕРЦЕПТИВНЕ ЯВИЩЕ → МАТЕРIАЛЬНА РЕЧОВИНА. Природнi елементи, вiдчуття та психологiчнi стани iнтерпретуються як матерiальнi речовини з текстурою, щiльнiстю та вагою: *crisp, sugary snow; the ground was as hard as iron and cold as lead; concrete ache of the water; face of warm silver*. Наведенi приклади iлюструють такі вiдповiдностi:

- ХОЛОД – ЦЕ МЕТАЛ
- БИЛЬ – ЦЕ ТВЕРДИЙ МАТЕРIАЛ
- СВIТЛО – ЦЕ РIДИНА / БАРВНИК
- ЕМОЦIЇ – ЦЕ РЕЧОВИНА

Модель матерiалiзацiї пiдсилює сприйняття, закрiплюючи абстрактнi якостi в сенсорному досвiдi. Важливо, що вона часто поєднує: метафору (проекцiя речовини), порiвняння (явна аналогiя), оцiночний епiтет (якiсна специфiкацiя), гiперболу (пiдсилення ступеня).

Таким чином, полiтропеiчнiсть виникає, коли кiлька тропiв активують спiльну втiлену схему, що призводить до семантичної щiльностi та пiдвищеної яскравостi.

Друга центральна модель передбачає соматичне заземлення, структуроване як ЕМОЦIЯ / ОЦIНКА → ТIЛЕСНИЙ ДОСВIД, за допомогою якого внутрiшнi стани концептуалiзуються через фiзичнi вiдчуття. Ця модель вiдображає втiлену основу пiзнання, описану в когнiтивнiй лiнгвiстицi. Iлюстративними прикладами є *numb and gratified; beautiful itch; pink patches like a trout; as cold and wet as the kitchen window*.

У кожному випадку афективнi або психологiчнi стани стають сприйнятними через тактильнi, термiчнi або вiзуальнi тiлеснi сигнали.

Основнi концептуальнi вiдповiдностi включають:

- ЕМОЦIЯ – ЦЕ ФIЗИЧНЕ ВIДЧУТТЯ
- ЕМОЦIЙНА IНТЕНСИВНIСТЬ – ЦЕ ТЕМПЕРАТУРА
- ПСИХОЛОГIЧНИЙ СТАН – ЦЕ ТАКТИЛЬНИЙ ДОСВIД

У багатьох випадках метафора функцiонує як генеративна основа структури: фiзичний симптом (свербiж, онiмiння, почервонiння, холод) символiзує емоцiйний стан, встановлюючи первинне мiждоменне вiдображення. Метонiмiя може закрiпити цю абстракцiю в конкретнiй фiзiологiчнiй деталi (наприклад, *pink patches*), тодi як епiтет висуває на першiй план оцiночне тлумачення (*beautiful itch*). Оксиморон вносить концептуальну напругу, як у випадку *numb and gratified*, змушуючи iнтегрувати несумiснi досвiднi рамки. Оксимороннi конструкцiї СЕМАНТИЧНА НЕСУМIСНIСТЬ → IНТЕГРАЦIЯ ВИЩОГО РЯДУ в анальзованому корпусі виявляють iнший органiзацiйний принцип: концептуальну напругу.

Результуюча конфiгурацiя має полiфiгуральний характер, оскiльки вона iнтегрує метафору, метонiмiю, оцiночне профiлювання та семантичну суперечнiсть (оксюморон) в єдину схему досвiду.

Таким чином, тiлесна метафора «ЕМОЦIЯ – ЦЕ ФIЗИЧНИЙ ДОСВIД» функцiонує як когнiтивна основа, на якiй структуруються взаємодiючi тропи, демонструючи, як концептуальнi вiдображення генерують багатшаровi фiгуративнi констеляцiї, а не iзольованi стилiстичнi ефекти.

Антропоморфнi та зооморфнi проекцiї широко представленi в корпусі. Природнi об'єкти та атмосфернi явища набувають людських або тваринних властивостей, тодi як людська поведiнка iнтерпретується через образи тварин у моделi ЛЮДСЬКА IСТОТА → ЛЮДСЬКА / АРТЕФАКТНА/ТВАРИННА РИСА. Наприклад: *dirty clouds, Bunty hisses, as fast as a snake, like a man-o'-war in full sail*.

Цi випадки iлюструють реалiзацiю наступних паттернiв:

- НЕ-ЛЮДСЬКА IСТОТА Є ЛЮДСЬКОЮ
- ЛЮДСЬКА ПОВЕДIНКА Є ТВАРИННОЮ ПОВЕДIНКОЮ
- ЛЮДИНА Є ВIЙСЬКОВОЮ СИЛОЮ

Такі відображення структурують оцінку та динаміку розповіді. Політропеїчність виникає, коли порівняння (явне порівняння), метафора (неявна проекція), епітет (якісний фокус) та гіперболічне посилення співіснують в одному мікроконтексті. Результатом є багатошарова концептуалізація, яка виходить за межі пояснювальної сфери будь-якого окремого тропу.

Проілюструємо сказане вище епізодом з роману Кейт Аткинсон «За лаштунками в музеї»: *Bunty spins round, the potato peeler moving like a dagger through the air, indicating a panorama of mince pies, Christmas cake, potatoes, George...She advances on a tin of peaches, clawing them open with a tin opener and pouring them into a big glass bowl where they swim about like goldfish.* Як бачимо, домашня рутинна представлена як динамічно інтегрована поліфігуральна конфігурація, в якій численні тропи сходяться навколо основної метафори «ДОМАШНІЙ ПРОСТІР – ЦЕ ПОЛЕ БОЮ». Порівняння *potato peeler moving like a dagger* робить агресивне відображення явним (КУХОННИЙ ІНСТРУМЕНТ – ЦЕ ЗБРОЯ), а кінетичні дієслова, такі як *spins, advances* і *clawing*, підсилюють сцену через втілені рухи та образи хижаків (ЛЮДИНА – ЦЕ БОЙОВИК / ХИЖАК). *Panorama* з готової їжі, продуктів та Джорджа діє гіперболічно, розширюючи кухню до поля битви, а перелік м'ясних пирогів, різдвяного торта, картоплі та того ж Джорджа функціонує метонімічно, дозволяючи предметам і назвам символізувати домашні обов'язки та напругу у відносинах. Крім того, спільним керуючим словом для синтаксично однорідного переліку є *panorama of*, однак воно семантично природне для перших трьох елементів (їжа як частина різдвяної сцени) і семантично зсунуто застосовується до людини. Такий семантичний злам справляє легкий зевгматичного ефекту, що підсилює гротескність сцени.

Останнє порівняння, в якому персики *like goldfish*, вводить мініатюрну зміну масштабу і тону, миттєво естетизуючи сцену, зберігаючи при цьому її штучність. Разом метафора, порівняння, гіпербола, метонімія і зооморфна проекція взаємодіють в рамках єдиної досвідної рамки, демонструючи, як проза Кейт Аткинсон драматизує повсякденне домашнє життя за допомогою ієрархічно організованої

поліфігуральної структури, а не ізольованих стилістичних ефектів.

Більшість тропів у наведеному вище уривку можна проаналізувати і як соціодинамічна модель СІМ'Я / ПОБУТОВА СФЕРА → ВІЙНА / ВЛАДА / КОНФЛІКТ, в якій повсякденні дії концептуалізуються через рамки війни, домінування або загрози. Ця модель використовує оціночну драматизацію і часто взаємодіє з гіперболою. Вона особливо ефективна для створення іронічних або гротескних ефектів, де непропорційні концептуальні рамки підсилюють напругу оповіді.

Наступною виділяємо модель сприйняття подібності (структурування на основі порівнянь). Як приклади можемо навести явні порівняння, такі як: *like sparkling sugar-icing, like downy feathers, like a flower growing on his head*, що активують аналогічне мислення в тому сенсі, який описаний в теорії структурно-картографічного мислення Д. Гентнера [17]. Порівняння висуває на перший план конкретні перцептивні особливості (текстуру, м'якість, колір, розширення), які потім інтегруються в описовий наратив.

Порівняння часто слугують передумовою для ширших метафоричних відображень. Наприклад, сніг, порівняний із цукром або пір'ям, бере участь у ширшій схемі матеріалізації, підсилюючи тактильне та візуальне втілення.

Таким чином, порівняння не є ізольованим тропом, а є тригером для активації складних концептуальних моделей, які взаємодіють із метафорою та епітетом.

Фрагмент, взятий з роману «Щиголь» Д. Тартт, *The splashes and bursts carried a violence, like big blood sneezes, a hysterical sense of movement in the stillness* демонструє, як порівняння функціонує тригером для утворення складної політропеїчної конфігурації.

Базовим є метафоричне відображення РУХ – ЦЕ НАСИЛЬСТВО *splashes and bursts* не просто позначають акустичні або візуальні імпульси, а концептуалізуються як агресивні дії, що *carried a violence*. Тут іменник *violence* виступає оцінним епітетним ядром, яке профілює сприйняття події через рамку небезпеки. Далі порівняння *like big blood sneezes* експлікує й тілесно заземлює це відображення. Активуються кілька когнітивних моделей: ЗВУК / СПЛАХ – ЦЕ ФІЗИЧНЕ ЗНИЩЕННЯ, ПОДРАЗНЕННЯ – ЦЕ КРОВ,

НАСИЛЬСТВО – ЦЕ ТРАВМА. Порівняння не лише уточнює образ, а й переводить абстрактну *violence* у соматичну площину – через фізіологічний, майже гротескний акт *sneezing blood*. Відтак виникає тілесна, майже патологічна інтенсивність сприйняття.

Подальша характеристика – *a hysterical sense of movement in the stillness* – вводить оксюморонну напругу: РУХ – ЦЕ СТАТИКА, що не нівелює цей рух, а, навпаки, підсилює його сприйняття. Епітет *hysterical* додає психологічну модальність, активуючи модель НАПРУЖЕНІСТЬ – ЦЕ ПСИХІЧНА НЕСТАБІЛЬНІСТЬ. У результаті порівняння стає механізмом, який запускає багаторівневу інтеграцію: метафора встановлює рамку насильства, порівняння тілесно конкретизує її, епітет задає афективну оцінку, а оксюморон створює концептуальну напругу. Отже, порівняння не функціонує як ізольований троп, а виступає тригером складної взаємодії метафори, епітета й семантичної суперечності в межах єдиної перцептивної моделі.

У романі «Щиголь» Д. Тартт політропеїчність реалізується через щільну взаємодію метонімії, метафори, епітета та сенсорного профілювання. Показовим є фрагмент: “*I was leveled by the fierce smell of home: books and old rugs and lemon floor cleaner, the dark myrrh-smelling candles she bought at Barney’s.*”

Концепт *home* не подається через пряму номінацію простору або опис інтер’єру як цілісності. Натомість він розгортається метонімічно – через перелік предметів і запахів. Таким чином, реалізується когнітивна модель ЧАСТИНА ДЛЯ ЦІЛОГО де матеріальні елементи (*books, rugs, cleaner, candles*) функціонують як індекси цілого простору. Водночас цю модель можна визначити як СЕНСОРНІ ВІДЧУТТЯ ДЛЯ ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ, оскільки запах активує пам’ять і травматичний афект.

Проте метонімія тут не ізольована. Вона інтегрується з метафорою: дієслово *leveled* актуалізує модель ЕМОЦІЯ – ЦЕ ФІЗИЧНА СИЛА, а епітет *fierce* посилює інтенсивність впливу. Запах набуває агентності й сили удару. Отже, сенсорна деталь (метонімія) переходить у площину тілесної дії (метафора), формуючи афективну динаміку.

Таким чином, політропеїчність у Тартт полягає не в простому нагромадженні тропів, а в їх когнітивній взаємодії. Метонімія запускає реконструкцію простору, метафора

трансформує цю реконструкцію в тілесний досвід, епітет моделює оцінну рамку, а синтаксичний перелік створює ефект пам’яттевої акумуляції. У результаті «home» постає не як статична локація, а як афективно насичена сенсорна подія.

У романі «Крадійка книжок» М. Зузака фрагмент “*A bathrobe answered the door. Inside it, a woman with startled eyes, hair like fluff, and the posture of defeat stood in front of her*” демонструє складну взаємодію метонімічного профілювання, метафоричної проєкції та концептуального змішування. Перше речення активує модель ПРЕДМЕТ ОДЯГУ ДЛЯ ЛЮДИНИ, де «*bathrobe*» функціонує як метонімічний заміник суб’єкта. У межах теорії фреймів відбувається зсув профілю: замість фрейму ЛЮДИНА актуалізується фрейм ПРЕДМЕТ ДОМАШНЬОГО ВЖИТКУ/ОДЯГ. Таким чином, ідентичність персонажа подається через побутову оболонку, що знижує агентність і створює ефект деіндивідуалізації.

Це не проста стилістична інверсія, а когнітивна операція: сприйняття персонажа організується через матеріальний індекс, що одразу маркує її стан – приватність, втома, незахищеність, знеособлення, непомітність. Синтаксична структура “*Inside it, a woman...*” буквально матеріалізує цю інтерпретацію: людина позиціонується всередині об’єкта, що підсилює образ психологічної інкапсуляції.

Наступні тропи – “*startled eyes*”, “*hair like fluff*”, “*posture of defeat*” – розгортають фрейм ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТРЕС через тілесні маркери, утворюючи кластер з метонімічного епітету (модель ЧАСТИНА ТІЛА ЦЕ ЕМОЦІЯ), порівняння на основі фрейму КРИХКІСТЬ, НЕВАГОМІСТЬ та метафори *posture of defeat* як реалізації моделі ЕМОЦІЙНИЙ СТАН – ЦЕ ФІЗИЧНА ФОРМА, або конкретніше ПОРАЗКА – ЦЕ ТІЛЕСНА ПОСТАВА та є прикладом вбудованої метафори, що базується на метонімічній кореляції між конфігурацією тіла та емоційним станом, що активує орієнтаційну схему ПОГАНЕ – ЦЕ ВНИЗ і трактує поразку як фізично опущену поставу.

Відбувається перехресна активація фреймів: тілесний, емоційний і матеріальний. Це створює поліцентричну семантичну структуру, в якій жінка постає як суб’єкт, «поглинутий» власним станом.

Наведений уривок ілюструє, що тропи в художньому просторі не функціонують ізольовано. Метонімія ініціює редуکتивну перспективу; метафора структурує емоційний вимір; порівняння деталізує фізичний образ; синтаксична організація закріплює концепт інкапсуляції. У результаті формується інтегрована модель: ПОРАЗКА – ЦЕ КОНТЕЙНЕР, ЯКИЙ ОБМЕЖУЄ ЛЮДИНУ.

Отже, у М. Зузака політропеїчність проявляється як взаємодія фреймів та концептуальних просторів, де кожен троп не додає нову прикрасу, а модифікує когнітивну конфігурацію персонажа.

Уцілому політропеїчність у прозі К. Аткинсон, Д. Тартт та М. Зузака реалізується через різні когнітивні домінанти, хоча в усіх трьох випадках тропи функціонують як інтегровані концептуальні конфігурації. У романі «За лаштунками в музеї» К. Аткинсон політропеїчність має кумулятивно-метонімічний характер: побутові деталі, предмети й гастрономічні образи стратифікують родинну пам'ять, а метафори та порівняння вбудовуються в соціальний і матеріальний фрейм повсякденності, формуючи ефект соціоморфної драматизації досвіду. У «Крадійці книжок» М. Зузака домінує тілесно-екзистенційна інтенсивність: редуکتивна метонімія (об'єкт або частина тіла замість особи) переходить у метафоричне й порівняльне розгортання, що ґрунтується на соматичному заземленні та концептуальному змішуванні, створюючи ефект екзистенційної вразливості, знеособлення людей у фашистській Німеччині. Натомість у «Щиглі» Д. Тартт політропеїчність тяжіє до візуально-артистичної метафорики та матеріалізації досвіду через мистецькі коди (drawing, texture, surface). Її образність часто формує витончені зооморфні характеристики та живописні порівняння, де сенсорність не вибухає тілесною драматикою, як у Зузака, і не соціалізується в іронічному побутовому фреймі, як у К. Аткинсон, а рафінується через естетичну оптику споглядання (це зумовлено, звісно, й тим, що цей роман, серед усього іншого, – про мистецтво. Таким чином, якщо у К. Аткинсон тропи акумулюють соціальну пам'ять, у М. Зузака – інтенсифікують тілесно-екзистенційний вимір, то у Д. Тартт поліфігуральність є не менш експресивною, проте більш стилістично вивірною та художньо сконцентрованою.

Висновки. Отже, політропеїчність у сучасному англомовному літературному дискурсі можна розуміти як ієрархічно організовану когнітивно-дискурсивну конфігурацію, в якій два або більше тропів взаємодіють у рамках спільної концептуальної моделі, щоб створити семантичну щільність і яскравість досвіду. Замість механічного накопичення фігур, політропеїчні структури демонструють внутрішню організацію: один троп (часто метафора) функціонує як концептуальне ядро, що встановлює міждоменне відображення, тоді як інші – порівняння, епітет, гіпербола, метонімія, оксиморон – служать для пояснення, посилення, оцінки, матеріалізації або закріплення цього відображення в утіленому досвіді.

Аналіз демонструє, що переносне значення виникає через конвергенцію когнітивних операцій. Моделі матеріалізації (АБСТРАКТНЕ / ЧУТТЄВИЙ ФЕНОМЕН → МАТЕРІАЛЬНА СУТНІСТЬ) закріплюють емоції, світло, холод або біль у текстурі, щільності та вазі, тим самим підсилюючи сенсорне занурення. Соматичне закріплення (ЕМОЦІЯ → ТІЛЕСНИЙ ДОСВІД) перетворює афект на тактильні, термічні або кінетичні сигнали, розкриваючи втілену основу концептуалізації. Оксиморонні конструкції вводять семантичну напругу, яка вимагає інтеграції вищого порядку, тоді як антропоморфні та зооморфні проєкції структурують оцінку та динаміку наративу. Символізм часто діє як тригер, який робить латентні відображення явними та активує ширші метафоричні рамки, взаємодіючи з епітетом та метонімією в тому самому мікроконтексті.

У проаналізованій прозі політропеїчність, що становить інтегровану систему втіленого концептуального моделювання, виявляється не декоративним стилістичним надлишком, а когнітивним механізмом організації дискурсу. У романах К. Аткинсон, Д. Тартт і М. Зузака множинні тропи сходяться навколо спільних схем досвіду, проте кожен автор висуває на перший план різну домінуючу орієнтацію: кумулятивна метонімічна стратифікація Аткинсон драматизує соціальну пам'ять; соматично обґрунтовані проєкції Зузака підсилюють екзистенційну вразливість; візуально та художньо забарвлені метафори Тартт вдосконалюють сприйняття через естетичну матеріалізацію. Можемо стверджувати, що поєднання стилістичної таксономії з когнітивною теорією

метафор та дискурсоорієнтованим аналізом надає вичерпне пояснення образної структуризації в сучасній літературній прозі.

Висуваючи на перший план політропеїчність як системне явище літературного дискурсу, стаття сприяє більш комплексному розумінню образної структуризації в художній літературі та демонструє пояснювальний потенціал поєднання стилістичних і когнітивних парадигм. Перспектива подальших

досліджень полягає у розширенні аналізу політропеїчності шляхом вивчення більших міжкультурних корпусів, щоб визначити, чи ідентифіковані закономірності функціонують як універсальні когнітивні механізми або як стратегії, специфічні для певного жанру, що дозволило б ще більше прояснити роль політропеїчності як систематичного принципу створення образного значення в літературному дискурсі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Israel M., Harding J., Tobin V. On simile. *Cognitive Linguistics*. 2004. Vol. 15, № 1. P. 123–146. DOI: <https://doi.org/10.1515/cogl.2004.006>
2. Panther K.-U., Thornburg L. Metonymy. *Handbook of Cognitive Linguistics*. Oxford : Oxford University Press, 2003. P. 236–263.
3. Артеменко Ю. О. Відтворення ідіостилію Маркуса Зузака в українському перекладі роману *The Book Thief. Південний архів (філологічні науки)*. 2018. Вип. 73. С. 180–186.
4. Коропатніцька Т. П., Гуцул І. П. Антропоморфна когнітивна модель порівняння. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. Т. 31 (70), № 2, ч. 2. С. 124–128. DOI: <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.2-2/22>
5. Молчко О. О. Художнє порівняння як категорія перекладознавства (на матеріалі української та англійської мов) : дис. ... канд. філол. наук. Львів : Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, 2015.
6. Остапчук І. І. Тропи та тропеїзація англомовного масмедійного дискурсу : дис. ... канд. філол. наук. Львів, 2016.
7. Lakoff G. The contemporary theory of metaphor. *Metaphor and Thought* / ed. by A. Ortony. 2nd ed. Cambridge : Cambridge University Press, 1993. P. 202–251. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9781139173865.013>
8. Kövecses Z. *Metaphor: A Practical Introduction*. 2nd ed. Oxford : Oxford University Press, 2010. 375 p.
9. Gibbs R. W. *The Poetics of Mind: Figurative Thought, Language, and Understanding*. Cambridge: Cambridge University Press, 1994. 527 p.
10. Glucksberg S. *Understanding Figurative Language: From Metaphors to Idioms*. Oxford : Oxford University Press, 2001. 152 p.
11. Semino E. *Metaphor in Discourse*. Cambridge : Cambridge University Press, 2008. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511486531>
12. Steen G. *Understanding Metaphor in Literature: An Empirical Approach*. London; New York : Routledge, 2014. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315843339>
13. Асмаковська Г. Г., Ковальова Г. М. Стилістичний ресурс епітета в забезпеченні виразності й оригінальності мовлення. *Закарпатські філологічні студії*. 2025. Вип. 39, т. 1. С. 15–20. DOI: <https://doi.org/10.32782/trs2663-4880/2025.39.1.2>
14. Волковинський О. Епітет як носій та елемент стилю. *Вісник Львівського університету. Серія : Іноземні мови*. 2013. Вип. 21. С. 272–277.
15. Просяннікова Я. М. Порівняння як спосіб пізнання. *International Multidisciplinary Conference, Stalowa Wola, Republic of Poland, 20–21 July 2018*. Stalowa Wola, 2018. С. 192–194.
16. Артеменко Ю. О. Лінгвокогнітивні кореляції між метафорами у романі Маркуса Зузака «Крадійка книжок» і його українському перекладі. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. Вип. 1. С. 8–12.
17. Gentner D., Bowdle B. Convention, form, and figurative language processing. *Metaphor and Symbol*. 2001. Vol. 16, № 3–4. P. 223–247. DOI: <https://doi.org/10.1080/10926488.2001.9678896>
18. Atkinson K. *Behind the Scenes at the Museum*. Black Swan, London, 1996. 325 p.
19. Tartt D. *The Goldfinch*. Little, Brown and Company, New York, 2013. 1030 p.
20. Zusak M. *The Book Thief*. New York: Alfred A. Knopf, 2006. 552 p.

REFERENCES

1. Israel, M., Harding, J., & Tobin, V. (2004). On simile. *Cognitive Linguistics*, 15(1), 123–146. <https://doi.org/10.1515/cogl.2004.006>
2. Panther, K.-U., & Thornburg, L. (2003). Metonymy. In *Handbook of cognitive linguistics* (pp. 236–263). Oxford University Press.
3. Artemenko, Yu. O. (2018). Vidtvorennia idiostyliu Markusa Zusaka v ukrainskomu perekladi romanu *The Book Thief* [Reproduction of Markus Zusak's idiostyle in the Ukrainian translation of the novel *The Book Thief*]. *Pivdennyi arkhiv (filolohichni nauky)*, 73, 180–186.
4. Koropatnitska, T. P., & Hutsul, I. P. (2020). Antropomorfna kohnityvna model porivniannia [Anthropomorphic cognitive model of comparison]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Serii: Filolohiia. Sotsialni komunikatsii*, 31(70), 2(2), 124–128. <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.2-2/22>
5. Molchko, O. O. (2015). Khudozhnie porivniannia yak katehoriia perekladoznavstva (na materiali ukrainskoi ta anhliiskoi mov) [Figurative comparison as a category of translation studies (based on Ukrainian and English)] (Doctoral dissertation). Ivan Franko National University of Lviv.
6. Ostapchuk, I. I. (2016). Tropy ta tropeizatsiia anhlo movnoho masmediinoho dyskursu [Tropes and tropeization of English-language mass media discourse] (Doctoral dissertation). Lviv.
7. Lakoff, G. (1993). The contemporary theory of metaphor. In A. Ortony (Ed.), *Metaphor and thought* (2nd ed., pp. 202–251). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139173865.013>
8. Kövecses, Z. (2010). *Metaphor: A practical introduction* (2nd ed.). Oxford University Press.
9. Gibbs, R. W. (1994). *The poetics of mind: Figurative thought, language, and understanding*. Cambridge University Press.
10. Glucksberg, S. (2001). *Understanding figurative language: From metaphors to idioms*. Oxford University Press.
11. Semino, E. (2008). *Metaphor in discourse*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511486531>
12. Steen, G. (2014). *Understanding metaphor in literature: An empirical approach*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315843339>
13. Asmakovska, H. H., & Kovalova, H. M. (2025). Stylistychnyi resurs epiteta v zabezpechenni vyraznosti i oryhinalnosti movlennia [The stylistic potential of the epithet in ensuring expressiveness and originality of speech]. *Zakarpatski filolohichni studii*, 39(1), 15–20. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.39.1.2>
14. Volkovynskyi, O. (2013). Epitet yak nosii ta element styliu [The epithet as a carrier and element of style]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii: Inozemni movy*, 21, 272–277.
15. Prosianiuk, Ya. M. (2018). Porivniannia yak sposib piznannia [Comparison as a means of cognition]. In *International Multidisciplinary Conference* (pp. 192–194). Stalowa Wola.
16. Artemenko, Yu. O. (2017). Linhvokohnityvni koreliatsii mizh metaforamy u romani Markusa Zusaka “*Kradijka knyzhok*” i yoho ukrainskomu perekladi [Linguocognitive correlations between metaphors in Markus Zusak's novel *The Book Thief* and its Ukrainian translation]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu*, 1, 8–12.
17. Gentner, D., & Bowdle, B. (2001). Convention, form, and figurative language processing. *Metaphor and Symbol*, 16(3–4), 223–247. <https://doi.org/10.1080/10926488.2001.9678896>
18. Atkinson, K. (1996). *Behind the scenes at the museum*. Black Swan.
19. Tarrt, D. (2013). *The goldfinch*. Little, Brown and Company.
20. Zusak, M. (2006). *The book thief*. Alfred A. Knopf.

Дата першого надходження статті до видання: 24.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 07.05.2026